

TÜM BOYUTLARIYLA
SAHTE İÇKİ GERÇEĞİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Toplumsal Felaket ve Mağduriyet Komisyonu

TÜRKİYE'DE SAHTE İÇKİ GERÇEĞİ

-TÜM BOYUTLARIYLA-

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ

B. TESPİTLER

1. Güncel Durum

- Sahte içki nedir, nereden ve nasıl temin ediliyor?
- Sahte içki üretim ve tüketim artışı

2. Ekonomik Boyut

- Alkol fiyatlarının yüksekliği

3. Mali Durum

- Alkolden alınan verginin bütçedeki payı
- Alkolden alınan Özel Tüketim Vergisi
- Asgari Maktu Vergisi ve KDV

4. Sosyal ve Siyasi Boyut

- İktidarın son yıllarda alkol tüketimine ilişkin siyasi söylem ve pratikleri
- İktidarın yaşam tarzına müdahale stratejisi

5. Sağlık Boyutu

- Sahte içkinin insan vücuduna etkileri
- Sahte içkinin farmakolojik özellikleri

6. Hukuki Boyut ve Önlemler

- Güvenlik Birimlerinin kaçakçılığa yönelik faaliyetleri
- Sayıştay Denetim Raporları
- Ceza ve cezai tedbirler
- Yasal önlemler yeterli mi?

C. DÜNYADA ALKOL PİYASASI VE GÜNCEL DURUM

1. Dünya ve Avrupa'da Güncel Durum

- Alkol kullanım oranlarına ilişkin istatistikler
- Dünyada sahte içki tüketimi
- Alkolden alınan vergiler ve cezalar

D. SAHTE İÇKİ MAĞDURLARININ ANLATILARI

E. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. GİRİŞ

Türkiye’de 9 Ekim tarihinden bu yana yaşanan sahte içki ölümleri ülkemizin en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Sahte içkiye nedeniyle hayatını yitirenlerin sayısı en az 98’e yükselmiş¹, son dönemde yaşanan artışa paralel olarak emniyet güçleri de operasyonlarını sıklaştırarak 1 milyon 20 bin 819 litre sahte içki ele geçirmiştir². TBMM adına denetleme yetkisi bulunan Sayıştay Başkanlığı’nın sahte içki üretimindeki artışa ve buna bağlı olarak Hazine’nin vergi gelirlerindeki eksilmeye ilişkin raporunun ardından sahte içki konusu kamuoyu tarafından tartışılmaya başlanmış ve medyada sahte içki gerçeğine dair tartışmalar ve haberler gündeme taşınmıştır.

Harita: 9 Ekim ile 1 Kasım 2020 tarihlerinde yaşanan ölümleri göstermektedir.

Sahte içki ve buna bağlı ölümleri işleyen bu rapor, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Sayın Kemal Kılıçdaroğlu’nun talimatıyla kurulan Toplumsal Felaket ve Mağduriyetler Komisyonunun çalışma ve araştırmalarından oluşmaktadır. Komisyonda CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Malatya Milletvekili Veli Ağbaba, Adana Milletvekili Burhanettin Bulut, İzmir Milletvekilleri Sevda Erdan Kılıç ve Mahir Polat, Mersin Milletvekili Cengiz Gökçel, İstanbul Milletvekili Ali Şeker, Kırıkkale Milletvekili Ahmet Önal, Kırşehir Milletvekili Metin İlhan, Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül, Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayışoğlu ve Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer ile birlikte farklı meslek gruplarından milletvekilleri bulunmaktadır.

¹ 9 Ekim tarihi itibarıyla yaşanan kitlesel ölümlerin sıklıkla İstanbul, İzmir, Mersin, Aydın, Muğla ve Kırıkkale şehirlerimizde yaşandığı gözlemlenmiş ve yetkili mercilerce bu ölümlerde metil alkol zehirlenmesinden şüphelenildiği belirtilmiştir. En son Bursa’da da sahte içkiye bağlı ölümler yaşanmış ve 26 Aralık itibarıyla en az 98 kişinin hayatını kaybettiği basında yer almıştır.

² Emniyet Genel Müdürlüğü, 13 Ekim 2020 tarihinde yaptığı açıklamada, 5-11 Ekim tarihleri arasında sahte ve kaçak içkiden kaynaklı ölümlere ilişkin gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde yakalanan 58 şüpheliden 7’sinin tutuklandığını duyurmuştur. Basında sahte içki operasyonları kapsamında Kasım ayına kadar 457 kişinin gözaltına alındığı belirtilmektedir.

Komasyon üyesi milletvekillerimiz, sahte içkiye bağlı ölümler ve sahte içkinin boyutlarıyla ilgili Türkiye’de ölümlerin yaşandığı şehirlerde ziyaretlere başlayarak araştırmalar yapmış ve sahte içki nedeniyle hayatını kaybedenlerin aileleri ve kalıcı sağlık sorunu yaşayan kişileri ziyaret ederek incelemelerde bulunmuştur.

İçki fiyatlarına art arda yapılan zamlar ve içkiden alınan vergilerin son yıllarda olağanüstü seviyelerde artışı başta olmak üzere, tıbbi amaçlı etil alkol satışılarındaki artış³ ve metil alkol satışlarının yeterince denetlenmemesi gibi hususlar sahte içkiye bağlı ölüm ve kalıcı sağlık sorunları yaşayan insan sayısındaki artışa neden olmuştur.

Bu raporda sahte içki gerçeği ilişkin ekonomik, mali, hukuki boyutların yanı sıra sahte içki tüketimine zemin yaratan sosyal ve siyasal yönler de ayrı ayrı ele alınacak ve sonuç bölümünde Komasyonun çözüm önerileri sunulacaktır.

³ Özellikle Mart ayıyla birlikte ülkemizi etkisi altına alan Covid-19 salgını sonrası, sahte içki yapımında kullanılmak üzere tıbbi amaçlı etil alkol ve metil alkol satışlarında ciddi düzeyde artışlar meydana gelmiştir.

B. TESPİTLER

1. GÜNCEL DURUM

a. Sahte içki nedir, nereden ve nasıl temin ediliyor?

Sahte içki, etil alkolden üretilmesi gereken içkilerin maliyetini düşürmek amacıyla üreticiler tarafından, içki yapımında etil alkolün dörtte bir fiyatına elde ettikleri metil alkol kullanarak ürettiği alkollü içeceklerdir. Sahte içkilerde tarımsal ürünlerin damıtılmasıyla elde edilen etil alkol yerine odun, kömür hatta doğalgaz damıtılarak oluşturulan kimyasal metil alkol kullanılmaktadır⁴.

Yurtdışından temin edilen kitlerle birlikte sahte içkilere farklı aroma ve boyalar da eklenerek bunların rakı, votka, viski gibi içkilerin tadına yaklaştırıldığı görülmektedir. Sahte içkiler, damacana, pet şişe veya atık içki şişelerine konularak satılmaktadır. Ölümcül etkisi olan ve aynı zamanda kanunlarla üretimi yasadışı olan sahte içkiler, kaçak olarak bandrollü içeceklerin yaklaşık dörtte biri fiyatına satılmaktadır.

İçki fiyatlarına yapılan zamlarla piyasada daha da ucuza satılabilen sahte içkiler, turizm işletmelerinde kullanıldığı gibi yerel küçük işletme ve büfelerde de satışa sunulabilmektedir. Bu anlamda;

1. Profesyonel olarak aroma yoluyla birebir taklit edilen içkilerin atık şişelere konularak satışı ile

⁴ Türk Gıda Kodeksi Distile Alkollü İçkiler Tebliği'ne göre 1 litre rakıda 1.5 gram metanol bulunması güvenli ve yasal; metanolün insan sağlığını kısa veya uzun vadede ciddi ölçüde etkileyecek dozu ise 8 gram/litredir.

2. Bakkal, büfe ve marketlerde pet şişe veya damacanada saklanarak tüketime sunulan iki tür sahte içkiden söz etmek gerekmektedir⁵.

Birinci maddede yer alan yollarla üretilen sahte içkiler, renginden ya da kokusundan ziyade etiket bilgilerinden ayırt edilebildiği gibi içki şişesinin üzerinde bakanlık onaylı kayıt numarası olup olmadığı veya ambalaj üzerinde TAPDK bandrolünün yer alıp almadığından anlaşılabilir. Yine içeceklerin orijinal ambalajında olup olmadığı gözlemlenerek içkilerin sahte olup olmadığı tespit edilebilmektedir.

Ayrıca markanın yazılı olduğu etiketin ve şişenin yıpranmış olup olmadığına ve içki şişesinin üzerinde hologram bulunup bulunmadığına göre sahte içki ayırt edilebilmektedir. Ek olarak içki şişelerinin kapak kısmının tutkalla yapıştırılmış olması, şişe kapağında enjektör deliğine benzer deliklerin bulunması ve şişenin arka yüzünde tüketiciyi bilgilendirme amaçlı etiket ile üretici veya ithalatçı firma adı, adresi ve bilgilerinin yer almaması da şişelerin sahte içki bulundurduğunu göstermektedir⁶.

İkinci maddede ise içkinin sahte olduğu tüketici tarafından bilinmekle birlikte raporun ilerleyen bölümlerinde yer alan 'sosyo-ekonomik şartlar' neticesinde ve üretici-tüketici güven ilişkisine bağlı olarak sahte içki ticareti bilinçli olarak yapılabilmektedir. Bu şişelerde içeceğin görünür ve belirgin halde bulanıklık, tortu ve fiziki kirlilik barındırdığı gözlemlenmektedir.

b. Sahte içki üretim ve tüketim artışı

Sahte içki üretimine ilişkin yapılan araştırmalar büyük çoğunlukla TBMM adına denetim yetkisi bulunan Sayıştay Başkanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Kaçakçılıkla Mücadele Şubesi raporlarına dayanmaktadır. Sayıştay'ın 2019 yılı Tarım ve Orman Bakanlığı denetim raporunda, 2018 yılında 50 milyon litre olan yurt içi alkollü içki üretiminin 2019 yılında 40 milyon litre seviyesinde gerçekleştiği ifade edilmiştir.⁷

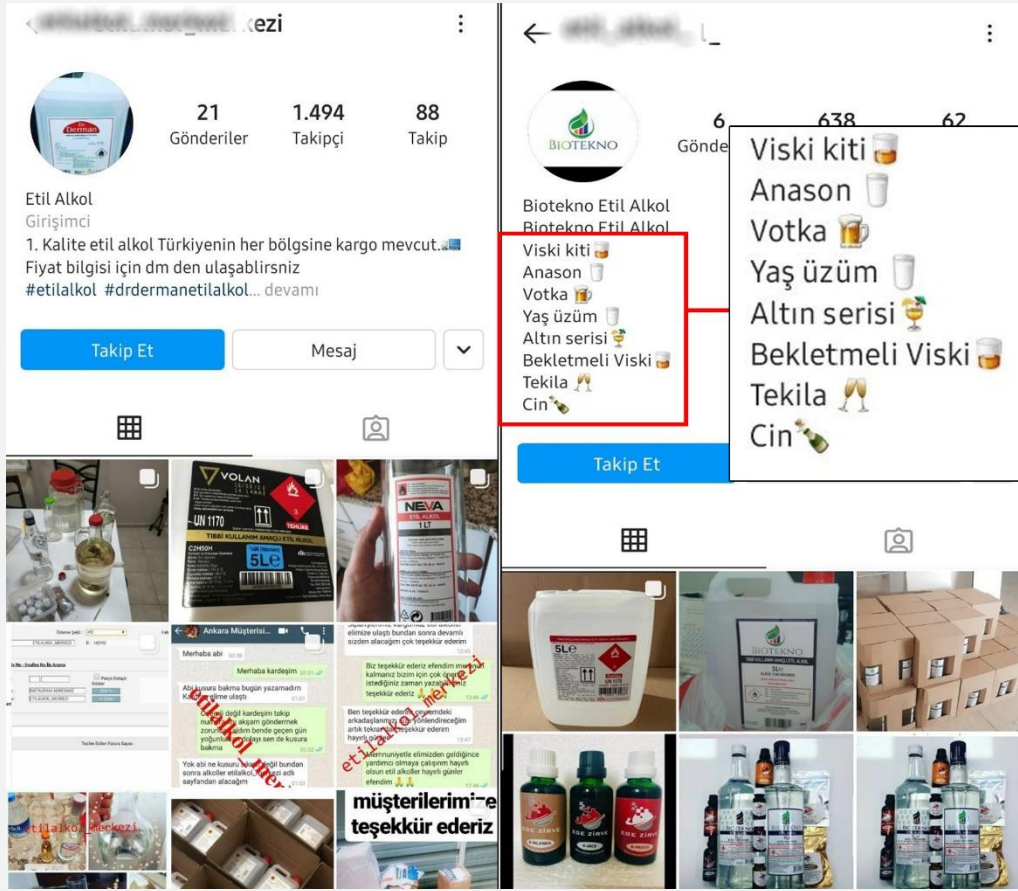
Emniyet Genel Müdürlüğü ise CHP Adana Milletvekili Burhanettin Bulut'un, CİMER üzerinden yaptığı başvuruya karşı, 2019 yılında 796 bin 320 litre ve 422 bin 741 şişe ile 2020 yılının ilk 10 ayı itibarıyla 642 bin 409 litre ve 219 bin 892 şişe kaçak ve sahte alkollü içki ele geçirildiğini açıklamıştır. Bu süreçte yapılan operasyonlarda tonlarca etil alkole el konulurken, bazı etil alkollerin içinde öldürücü metil alkole rastlandı.

⁵ Bu rapor, bireyler tarafından ticari amaç olmaksızın ve hiçbir kimyasal kullanılmadan doğal yollarla üretilen alkollü içecekleri kapsamamaktadır.

⁶ Alkollü içecekler üzerinde yüksek vergiler olduğu için alkollü içki fiyatlarında yüksek miktarda indirim yapılamadığı dikkate alındığında normalinden çok düşük fiyatla satılan ürünlerin sahte olma olasılığının da yüksek olduğu unutulmamalıdır.

⁷ Tarım ve Orman Bakanlığı Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığının verilerinde içki arzının son 10 yılda yarı yarıya azaldığı görülmektedir.

Buna ek olarak sosyal medya üzerinden etil alkol satışlarının ciddi seviyede arttığı da aynı şekilde gözlemlenmekte, ancak buna ilişkin net bir rakama ulaşılamamıştır. Özellikle Covid-19 salgını sonrası evde dezenfektan yapımına yönelik reklamlarla internet üzerinden sahte etil alkol satışı yapan hesapların kapıda ödeme seçeneği yerine EFT ve havale ile yöntemlerle ödeme alıp sipariş edilen alkolü gizli kargo ile yolladığı görülmektedir. Buna karşın Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 1 Ekim'de Resmî Gazete'de yayınlanan ve yürürlüğe giren yönetmeliğine göre, 'Evsel kullanım amaçlı etil alkol' ibareleri 'Genel' ibaresi ile değiştirilmiş ve internet üzerinden de etil alkol ve metanolün satışı yasaklanmıştır; ancak yasağın 60 gün sonra hayata geçirileceği ifade edilmiştir.

Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya sitelerinde 'etil alkol' araması yapıldığında karşınıza resmi olmayan merdiven altı onlarca hesaba rastlanmaktadır. Sosyal medyada alkol satışına ilişkin şu ana dek ne yazık ki kalıcı ve etkili tedbirler alınmamıştır.

2. EKONOMİK BOYUT

a. Alkol fiyatlarının yüksekliği

Sahte içki tüketiminin artışının en önemli nedenlerinden biri içki fiyatlarında özellikle son yıllarda yaşanan olağanüstü artışlardır. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre, ithal ve yerli alkollü içki fiyatları sıralamasında Türkiye Avrupa'da alkollü içkinin en pahalı olduğu 3'üncü ülke konumundadır. Öte yandan, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 2018 verilerine göre, ülkemizde son 10 yılda rakıda yüzde 443, birada ise yüzde 365 artan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) oranı, Türkiye'yi dünya sıralamasında İzlanda, Norveç, Avustralya, İsveç ve Finlandiya'nın ardından en yüksek alkollü içki vergisi sıralamasında 6'ncı sıraya taşımıştır.

Türkiye'nin önde gelen alkollü içki üreticilerinden birinin açıkladığı güncel fiyat listesine göre;

- 35'lik rakının ücreti 81 TL'ye 50'lik rakının ücreti 114 TL'ye, 70'lik rakının ücreti 159,5 TL'ye, 100'lük rakının ücreti 219,50 TL'ye, 150'lik rakının ücreti ise 325 TL'ye,
- Tanınmış bir ithal viskinin ücreti 35'lik için 105 TL'ye, 50'lik için 142 TL'ye 100'lük için 250 TL'ye 150'lik için 380 TL'ye yükseldi,
- 35'lik yerli votkanın ücreti 66,50 TL'ye, 50'liğin ücreti 84 TL'ye, 70'liğin ücreti 119 TL'ye, 100'lüğün ücreti 169 TL'ye, 150'liğin ücreti ise 239 TL'ye çıktı. Tanınmış bir 35'lik ithal votkanın ücreti 83 TL'ye, 50'liğin ücreti 110,50 TL'ye, 70'liğin ücreti 159,50 TL'ye 100'lüğün ücreti ise 222 TL'ye yükselmiştir.

İçki fiyatlarına yapılan zamlar ile vergilerin yüksekliği karşısında bireyler 'evde içki yapımına' yönelmiş ve arama motoru Google'da 'etil alkol' ile 'evde alkol yapımı' yazılarak yapılan arama sayısı 2020 yılında olağanüstü şekilde artmıştır.

Öte yandan, sahte içki fiyatları yerel satıcılara göre değişmekle birlikte sahte içkilerin normalinden 4'te biri fiyatına kadar ucuz satılabilmekte; hatta bazı bölgelerde rakı gibi içkiler 15-20 TL arası değişen çok düşük fiyatlara bulunabilmektedir.

Raporun 'mali boyut' bölümünde de detaylıca anlatıldığı gibi, Sayıştay Başkanlığı'nın denetim raporunda, etil alkolün piyasada satılması sonucunda merdiven altı veya vatandaşların kendi alkollü içeceklerini imal etmesiyle idarenin büyük meblağlarda gelir kaybına uğradığı tespit edilmiştir. Denetim raporunda ayrıca 2018 yılında 50 milyon litre olan yurt içi alkollü içki üretiminin 2019 yılında 40 milyon litre seviyesinde gerçekleştiği ve sadece Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) kaybının 2019 yılı için en az 1,56 milyar TL'ye ulaştığı ifade edilmiştir.

Son zamlarla birlikte içki fiyatları şu şekilde güncellenmiştir:

Rakı	FİYAT	Viski (İthal)	FİYAT	Votka (Yerli)	FİYAT	Votka (İthal)	FİYAT
35'lik	81.00 TL	35'lik	105.00 TL	35'lik	66.50 TL	35'lik	83.00 TL
50'lik	114.00 TL	50'lik	142.00 TL	50'lik	84.00 TL	50'lik	110.50 TL
70'lik	159.00 TL	70'lik	204.00 TL	70'lik	119.50 TL	70'lik	159.50 TL
100'lük	219.00 TL	100'lük	250.00 TL	100'lük	169.00 TL	100'lük	222.00 TL
150'lik	325.00 TL	150'lik	380.00 TL	150'lik	239.00 TL		

Yukarıdaki tabloda yer alan fiyatlara bakıldığında son 10 yılda rakıda yüzde 443, birada ise yüzde 365 artan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) oranlarına ek olarak rakı, viski ve votka gibi içkilerin arz düşüklüğüyle birlikte fiyatlarının birçok dünya ve Avrupa ülkesine göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

3. MALİ DURUM

- a. *Alkolden Alınan Verginin Bütçedeki Payı*
- b. *Alkolden Alınan Özel Tüketim Vergisi*
- c. *Asgari Maktu Vergisi ve KDV*

Alkolden alınan verginin merkezi bütçedeki payı yıllar boyunca hep artış göstermiştir. Maliye Bakanlığı verilerine göre; bu yıl ilk 8 ayda 11.2 Milyar TL ÖTV geliri elde edilen alkolden alınan toplam verginin, vergi gelirleri içindeki payı yüzde 2,7'ye çıkmıştır. Alkollü içkilere altı ayda bir yapılan vergi artışı, fiyatların kademeli olarak tırmanmasına neden olmuştur.

Alkolden alınan vergi 10 yılda neredeyse iki katına çıkmıştır. 2010 yılında toplam vergi gelirleri 210 Milyar TL iken, alkol ürünlerinden 3,3 Milyar TL ÖTV ve KDV alınmıştır. Bu da toplam vergi gelirlerinin yüzde 1,6'sının alkolden karşılandığı anlamına gelmektedir.

2011-2016 yılları arasında yüzde 1,8 ile yüzde 2 arasında gidip gelen alkol vergisinin toplama oranı, 2016'dan sonra neredeyse düzenli olarak artarak bu yıl yüzde 2,7'ye kadar çıkmıştır. Yani neredeyse ikiye katlanmıştır.

Yıllara göre alkollü içkilerden alınan vergiler şu şekildedir:

YILLAR	VERGİ GELİRLERİ	ALKOLDEN ALINAN ÖTV (Milyar TL)	ALKOLDEN ALINAN TOPLAM VERGİ (Milyar TL)	VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI
2010	210	2,8	3,304	1,6
2011	253	3,8	4,484	1,8
2012	278	4,6	5,428	2,0
2013	326	5,2	6,136	1,9
2014	352	5,8	6,844	1,9
2015	407	6,8	8,024	2,0
2016	459	7,9	9,322	2,0
2017	536	10	11,8	2,2
2018	621	12,4	14,632	2,4
2019	673	14,7	17,346	2,6
2020 (Tahmini)	764	17,2	20,296	2,7
TOPLAM	4.879	91,2	107,616	2,2

Öte yandan alkolden son 10 yılda alınan vergi toplandığında, bütçenin bu rakama nasıl bağımlı olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü 10 yılda 5,8 Trilyon TL vergi toplanırken, bunun yüzde 2,2'si olan 107 Milyar TL'nin sadece alkolün vergisi olduğu rakamlarla ortadadır.

Bu yıl alkolden ilk 8 ayda 11,2 Milyar Lira ÖTV toplanmışken, yıl sonuna kadar bu rakamın 17,2 Milyar TL'ye çıkması beklenmektedir. Bu durumda KDV ile birlikte alkolden alınan toplam tutar 20.3 Milyar TL'yi geçecektir.

Son yapılan ÖTV artışı ile şarapta ÖTV 9 TL 40 kuruştan 10,05 liraya yükseltildi. 70'lik şarapta vergi KDV ile birlikte 76 kuruş artmış oldu. Rakıda ise fiyat artışı daha fazla gerçekleşti. Rakı, viski, votka ve cin gibi alkol oranı yüzde 40'ın üstünde olan içkilerde, 2010 yılında 51,48 lira olan ÖTV tutarı 3 Temmuz'da yüzde 6,89 oranında artırılarak 261,28 liradan 279,29 liraya çıkarıldı. Böylece son 10 yılda vergi artışındaki oran yüzde 443 oldu. Birada da 2010 yılında litre başına maktu ÖTV 0,44 kuruş iken bugün 2,04 TL oldu. Yani son 10 yılda vergideki artış oranı yüzde 365'e ulaştı. Bu vergi artışıyla da 70 cl'lik rakıda ÖTV 82,3 lirayken 88 liraya ulaştı. ÖTV'deki artışın KDV'yi de etkilemesiyle birlikte satış fiyatı 163 lira olan aynı rakı 170 liraya çıkmış oldu.

Türkiye alkol vergisinde dünyada 6. sırada bulunmaktadır. Son 10 yılda rakıda yüzde 443, birada ise yüzde 365 artan ÖTV oranı, Türkiye'yi alkollü içecek vergisi liginde dünyada 6'ncılığa taşımıştır. Türkiye, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 2018'de yaptığı araştırmaya göre, 1 litre alkollü içekte alınan 50.52 Dolar maktu ÖTV ile İzlanda, Norveç, Avustralya, İsveç ve Finlandiya'nın ardından OECD listesinde 6. sıraya yerleşmiştir.

ÖTV, iktidar için 18 yılda en verimli vergi kalemi olmuştur. 2010-2020 yıllarında sadece alkol ürünlerinden 91,2 Milyar TL ÖTV geliri tahsil edildiğini, KDV dahil edildiğinde bu vergi oranının toplam 107 Milyar Liraya ulaştığını göz önüne aldığımızda, ÖTV'nin iktidar için öteden beri verimli ve idaresi kolay bir vergi türü olduğu ortaya çıkacaktır. ÖTV, vergi idarelerinin hep gözdesi olmuştur ve olmaya da devam edecektir. ÖTV, aynı zamanda tüketici tercihlerini doğrudan etkileme gücüne sahip bir vergidir. Bu nedenle özellikle alkol gibi ürünlerde fiskal (gelir) amacının yanında bu ürünlere olan talebi azaltmada da bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak vergi oranlarının yüksekliği vatandaşları sahte alkol tüketimine sevk etmektedir. Son yaşanan örnekte olduğu gibi bu sahte içkiden de vatandaşlarımız hayatını kaybetmektedir.

4. SOSYAL VE SİYASİ BOYUT

a. İktidarın son yıllarda alkol tüketimine ilişkin siyasi söylem ve pratikleri

AKP iktidarı döneminde yaşam tarzına karşı politikalar hayata geçirilmiş, siyasi söylemlerle bu yasaklayıcı ve kısıtlayıcı uygulamalar meşrulaştırılmıştır. Özellikle Covid-19 salgını sonrası virüsle mücadelede doğrudan bir araç olmamasına rağmen ilk başta alkol ve tütün ürünlerinden alınan vergiler artırılmış ve Covid-19 kapsamında alınan tedbirlerle içki satışı yapan TEKEL bayilerine fiili olarak saat 20.00'den sonra satış yasağı getirilmiştir.

31 Mayıs 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan video konferans yoluyla katıldığı bir konuşmada şunları söylemiştir:

*"Biz bu sigara müptelası olan vatandaşlarımızı çok seviyoruz. Onların sigara fiyatlarını arttıralım, belki o zaman bu işten yavaş yavaş kaçarlardı diye düşünüyoruz fakat yine de kaçmıyorlar nedense? **Ama biz yine vergiyi sigaraya bindireceğiz, böylece de bu yola devam edeceğiz.** Özellikle BM, Yeşilay, TÜBİTAK olarak da bu konudaki vergi dışı çalışmalarımızı sürdürmeye devam ediyoruz. Bu mücadelemizi de sonuna kadar devam ettireceğiz."*

Erdoğan'ın "sevgi" ile "vergiyi bindirme" söylemini birbirine eklemeyen açıklamaları, TEKEL bayilerinin fiili olarak satışının sınırlandırılması, kamusal alanda içki tüketimine yönelik güvenlik birimlerinin tedbirlerini olağanüstü düzeyde artırması gibi güncel gelişmeler, iktidarın alkol karşıtlığının sağlık gerekçesiyle değil, siyasi ve ideolojik saiklerle yapıldığını göstermektedir.

Yine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 6 Kasım 2019'da yaptığı "*Dindar nesil bilecek ki alkol haramdır. İlahiyat camiasına büyük görev düşüyor. Her bir ilahiyatçımız bilgisiyle, duruşuyla samimiyetiyle, ahlakıyla, ibadetiyle örnek olmak mecburiyetindedir. Böylece İslam yaşayışını toplumun her kesimine yayabiliriz*" sözleri dindar gençlik projesi adı altında iktidarın kendi ideolojik perspektifine yönelik sekülerlik karşıtı bir yönetim şeklinin hayata geçirilmeye çalışıldığının göstergesidir.

Yine Erdoğan'ın Nisan 2018'de gençleri alkol kullanımına karşı uyarırken "*Belediye Başkanlığımdan bu yana bulunduğum her yerde alkolü ben kaldırdım. Çok başlıklar attılar, çok köşe yazıları yazdılar. Ya bunları yazıyorsun da anayasaya niye bakmıyorsun? Anayasada devletin gençlikle ilgili görevi sayılırken, orada 'gençlerini kumardan, uyuşturucudan korur' diyor*" ifadeleri alkol tüketiminin bağımlılık yaratma potansiyeliyle uyuşturucu kullanımı eşitlenmiştir.

5.8 milyon gencin işsiz olduğu, her 3 gençten 1'inin iş aradığı, gençlerin ülkeye dair büyük umutsuzlukla yurtdışında yaşamayı hayal ettiği ülkemizde Saray iktidarının 'gençleri düşünerek' sadece alkol tüketimine odaklanması bu anlamda manidardır.

b. İktidarın yaşam tarzına müdahale stratejisi

Siyasi iktidarın fiili alkol yasaklarına ilişkin tutumu, sağlık veya bağımlılık karşıtı gerekçelerle değil, siyasi ve ideolojik saplantılarla şekillenmektedir. Özellikle 2008 krizi sonrası başlayan otoriterleşme süreci, 2013 yılında otoriterleşme ve popülizme karşı ortaya çıkan Gezi Hareketi'nden sonra da giderek artmış ve kurumsal hale gelmeye başlamıştır. AKP tipi muhafazakarlığın toplumsal yaşamı dönüştürme projesinin bu anlamda en önemli ayaklarından birini alkol karşıtlığı oluşturmaktadır.

Alkol satışlarının saat 22.00'den sonraya çekilmesi, kamusal alanda alkol tüketiminin sınırlandırılması ve hatta güvenlik güçlerinin uygulamalarıyla fiili olarak yasaklanması, yandaş medyada başlayan daha sonra RTÜK kararlarıyla birlikte tüm medyada norm haline getirilen 'alkol ve tütün ürünlerinin blurlanması', gerek günlük yaşamda, gerek kamusal alanda, gerekse medyada alkol tüketimine ilişkin ideolojik ve sekülerizm karşıtı bir mücadelenin yürütüldüğünü göstermektedir.

Özellikle Covid-19 salgınıyla mücadeleyi anlık tedbirlerle sürdüren AKP iktidarı, her nedense virüsün yayılmasının sorumlusu olarak en başta içki satışı yapan eğlence mekanlarını kapatmış ve en son 21 Kasım 2020 tarihinde alınan tedbirlerle TEKEL bayilerinin 20.00'dan sonra satış yapmasına yasak getirmiştir.

Son kararlarla virüsün sadece sabah 10.00 ila akşam 20.00 saatleri dışında yayıldığını iddia eden iktidar anlayışı, insanların toplu bulunduğu alanlara yönelik tedbirler geliştirmek ve salgınla mücadeleyi etkin ve şeffaf şekilde yürütmek yerine virüsün yayılmasının sorumluluğunu eğlence mekanları ve barlar ile TEKEL bayilerine yüklemiştir.

İçki arzının azaltılması, içki fiyatlarına art arda zamların yapılması, içkiden alınan vergilerin olağanüstü düzeyde artırılması ve içki karşıtlığının ideolojik bir yaşam tarzı olarak empoze edilmesi gibi hususlar, alkol tüketimini azaltmadığı gibi içki satışlarının yanı sıra sahte içkiye olan talebi de artırmıştır.

Alkol bağımlılığı bir halk sağlığı sorunudur; ancak alkol tüketimi bireylerin kişisel yaşamlarında tercihleriyle ilişkilidir. Bağımlılıkların kitlesel olarak artması durumunda ise çözüm yasaklarla değil, insanları bağımlılığa iten koşulların araştırılması, anlaşılması ve bu koşulların iyileştirilmesiyle mümkün olacaktır. Nitekim raporun ilerleyen bölümlerinde görüleceği gibi, sahte içki tüketen yurttaşların sosyo-ekonomik durumu, gelecek beklentisi ve yaşam kalitesi, alkol bağımlılığının ötesinde incelenmesi gereken başka bir psiko-siyasal tartışmanın konusudur.

5. SAĞLIK BOYUTU

a. Sahte içkinin farmakolojik özellikleri

Metanol (metil alkol, CH₃OH) odun ispiertosu olarak bilinir. Odun talaşının damıtılması yoluyla elde edildiği gibi, düşük basınç altında doğal gazda da elde edilir. Renksiz ve uçucu bir sıvı olan metanolün ayırt edilebilen bir kokusu vardır. Sanayide ve denizcilikte çözücülerde kullanılır. Boya çıkarıcılarda, antifrizlerde ve cam temizleme sıvılarının yapısında yer alır. Ayrıca içten yanmalı motorların yakıtlarında katkı maddesi olarak kullanılır.

b. Sahte içkinin insan vücuduna etkileri

Yanlışlıkla veya bilerek etil alkol içeren içkilerin içine konmasıyla metil alkol zehirlenmesine neden olur. Metil alkolün etil alkolün yerine kullanılmasındaki en önemli nedenlerinden birisi de ucuz olmasıdır. Metanol ağız yoluyla kolayca emilir ve kandaki pik değerine 30-60 dakikada ulaşır. Deri yolu ya da solunum yoluyla alımı da toksisiteye neden olur. Tedavi edilmezse 1g/kg metanol alımı öldürücüdür. Klinikte bildirilen vakalara göre 1 çay kaşığı metanol alımı bile ölümle sonlanır. Kan yoluyla bütün vücuda hızla yayılmasına rağmen, toksik özellikleri saatler geçtikçe ağırlaşır. Zehirlenmenin seyri ve tedavisinin her zaman başarılı olmamasındaki en önemli etken metil alkol zehirlenmesinin belirtilerinin bazen metil alkol içildikten 30 saat sonra kadar gecikebilmesidir.

İlk saatlerde, baş ağrısı, baş dönmesi, sersemlik, bulantı ile başlayan belirtiler, 12-36 saat sonra karın ağrısı, kusma, ishal, hipotansiyon, taşikardi, görmede bozulma, bulanık görme, görmenin tam kaybı (körlük), nörolojik bozukluklar, bilinç kaybı ve komaya yol açan zehirlenme tablosuna dönüşür. Metil alkol, özellikle gözlerde körlüğe kadar varan büyük hasar oluşturmaktadır. Saf metil alkolün 10 ml kadar küçük bir miktarı bile görme sinirinde tahribata yol açarken, ortalama 100 ml'lik hacmi öldürücü olabilmektedir. Metil alkol, vücutta dönüşüm öncesi, sadece etil alkole benzer sinir sistemine etkisiyle sarhoş yapıcı özelliğe sahip iken, Formik Aside dönüştükten sonra körlük, felç, solunum yetmezliği, koma gibi ağır tablolara ve ölüme yol açar.

6. HUKUKİ BOYUT VE ÖNLEMLER

a. Güvenlik Birimlerinin Kaçakçılığa Yönelik Faaliyetleri

Güvenlik birimlerinin alkollü içki kaçakçılığı yani sahte içkiye yönelik yaptığı operasyonlarda özellikle son 5 yılda toplanan şişe sayısı ve kapatılan imalathane sayısı artmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı'nın alkollü içki kaçakçılığına yönelik yapılan operasyonlarla ilgili veriler yıllara göre tablo halinde aşağıda belirtilmiştir.

	SAHTE İÇKİ İMALATHANESİ	ALKOLLÜ İÇKİ (ŞİŞE)	HAKKINDA İŞLEM YAPILAN KİŞİ SAYISI
2008	-	384. 278	-
2009	-	1.215.108	-
2010	-	362. 731	-
2011	-	291. 557	-
2012	-	244.158	-
2013	-	135.191	-
2014	50	143.628	
2015	77	258.004	-
2016	78	293.602	
2017	130	704.695	1.472
2018	184	712.883	2.097

Jandarma Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre ise, 2019 yılının son 9 ayında toplam 1 milyon 422 bin 291 litre kaçak alkollü içki ele geçirilirken, 2020 yılının ilk 9 ayında toplam 248 bin 729 litre kaçak alkollü içki ele geçirilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığı'nın verilerine göre, 2011 yılında 48 milyon 810 bin litre rakı iç piyasaya sunulmuşken, bu sayı her yıl düşmüş ve son olarak 2019 yılında 27 milyon 763 bin litre olmuştur. Bu tablo iç piyasadaki sahte içkinin başını çektiği sahte rakının yıllara göre nasıl arttığına da başka bir göstergesidir.

b. Sayıştay Denetim Raporları

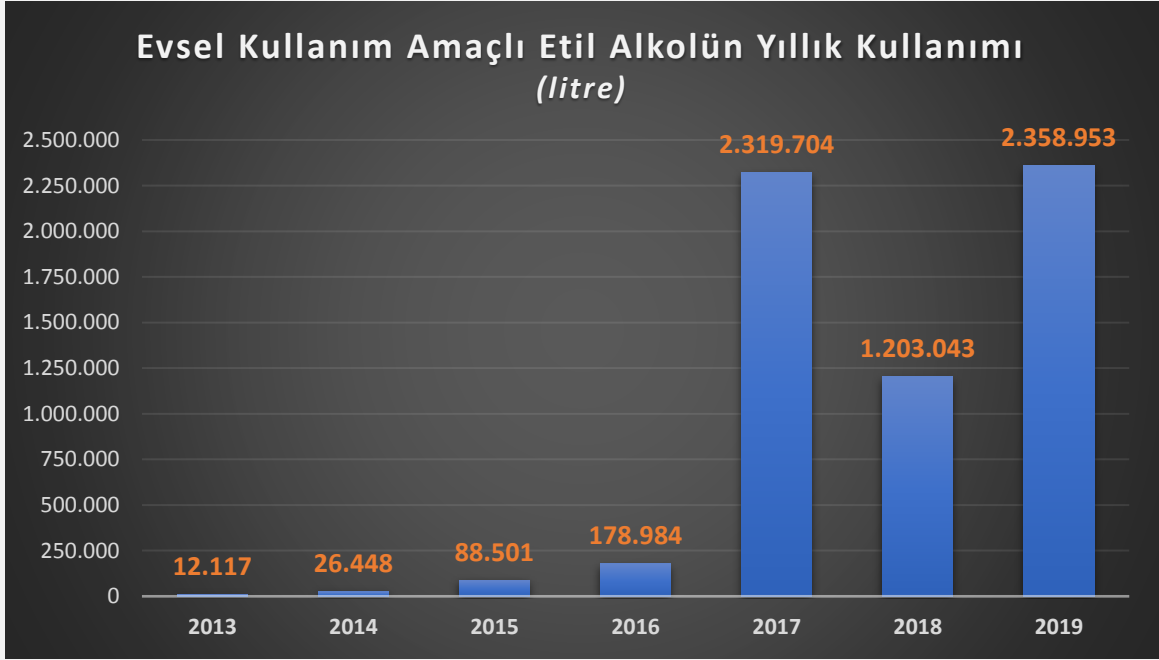
Etil alkol bilindiği üzere gıda, kozmetik, içki, yakıt, ilaç ve kimya sanayi alanlarında kullanılan bir üründür.

Etil alkolün piyasaya arzı:

- Evsel kullanım amaçlı etil alkol
- Genel kullanım amaçlı etil alkol
- Tıbbi kullanım amaçlı etil alkol
- Analiz amaçlı analitik saflıkta etil alkol
- Sanayi girdisi olan etil alkol
- Yakıt biyoetanolü olarak yapılmaktadır.

Sayıştay raporuna göre 2013 yılından itibaren özellikle evsel ve tıbbi kullanım amaçlı etil alkol kullanılarak yapılan yasadışı alkollü içki üretiminde önemli artış yaşandığı izlenmektedir.

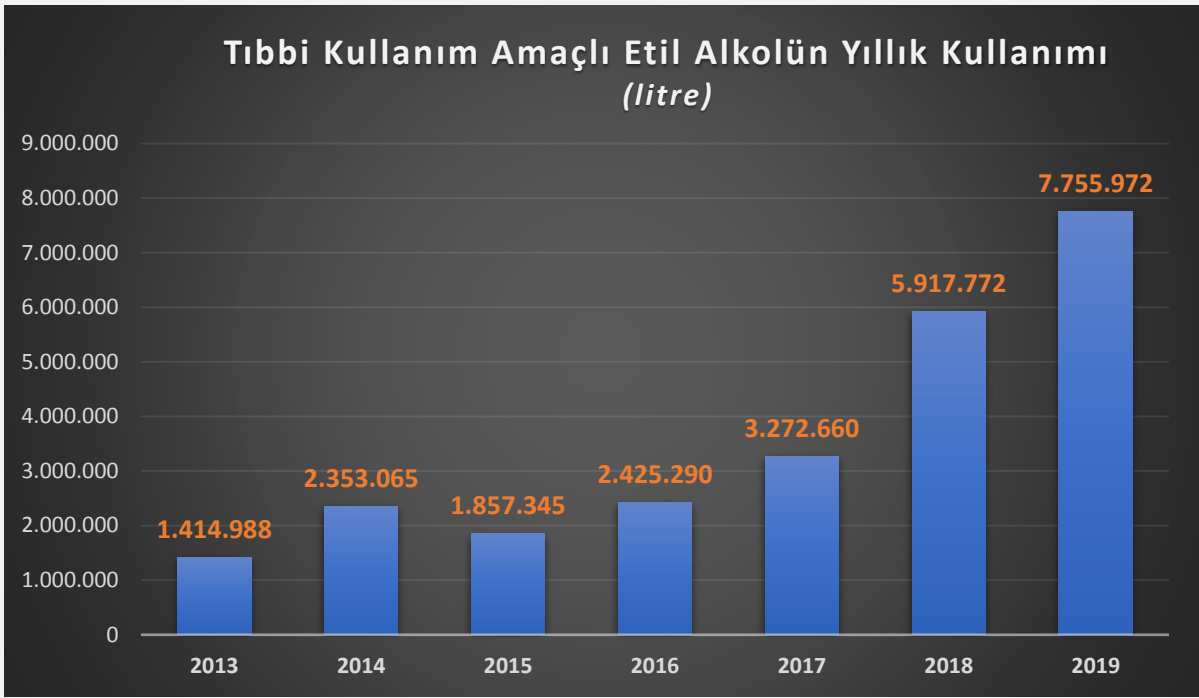
Arz fazlasının, merdiven altı tesislerde üretilen ve bandrolsüz olarak veya sahte ya da usulsüz bandrol kullanılarak piyasaya sürülen sahte ürünlerin ve tüketicilerin şahsi tüketimleri için evlerinde ürettikleri alkollü içkilerin yapımında kullanıldığı değerlendirilmektedir.

Tüketicilerin 2013 yılından itibaren, marketlerde ve internet ortamında satışa sunulan “özel kitleri / aromaları” ve etil alkolü suyla karıştırarak evde alkollü içki yapımına yöneldiği bilinmektedir.⁸

⁸ 31 Aralık 2017’de yönetmelikle evsel kullanım amaçlı etil alkole denatonyum benzoat katılarak acılaştırıldığı için 2018’de bir ölçüde başarı sağlanmıştır.

⁹ Kaynak: Sayıştay, 2019 Yılı Tarım ve Orman Bakanlığı Sayıştay Denetim Raporu

Grafiğe göre tıbbi kullanım amaçlı etil alkolün yıllık kullanımı 2018 yılında bir önceki yıla göre %81, 2013 yılına göre ise %319 artış göstermiş ve 2019 yılında ise bir önceki yıla göre %31, 2013 yılına göre ise %448 oranında artmıştır.

Talep yaklaşık 1,5 milyon litre olmasına rağmen 2019 yılı satışının 6 milyon litreye ulaşmış olması, en az 4 - 4,5 milyon litre tıbbi kullanım amaçlı alkolün sahte alkollü içki üretiminde kullanıldığını işaret etmektedir.

Sayıştay Raporu'nda 2019 yılı arz fazlasının yaklaşık 8 milyon litre seviyesinde gerçekleştiği, bu miktar etil alkolün yasadışı alkollü içki üretimi amacıyla kullanılması halinde elde edilecek alkollü içki miktarının 20 milyon litre seviyesinde olduğu belirtilmiştir.

Sayıştay'a göre sahte içki nedeniyle sadece özel tüketim vergisi (ÖTV) kaybının 2019 yılı için en az 1,56 milyar TL'ye ulaştığı hesaplanmış olup, paylaşılan arz rakamları üreticilerin ve ithalatçıların beyanlarından elde edildiğinden, fiili arz miktarı konusunda kesin veri bulunmamaktadır.

a. Ceza ve Cezai Tedbirler

Sahte içki, mevzuata göre üzerinde bandrol bulunmayan ya da taklit bandrol bulunan alkollü içkileri ifade etmektedir. Bu kapsamda suçun konusunu oluşturan etil alkol, metanol ve alkollü içkinin yasadışı yollarla temini ve ülkeye getirilmesi; Türkiye'deki yasadışı imalathanelerde ya da yasal imalathanelerde mevzuata aykırı olarak üretilmesi ve piyasaya sürülmesini ifade eder.

Etil Alkol Yasağı

Alkollü içki üretimi için bilindiği gibi önemli bir hammadde olan etil alkol hakkında 2011 yılından bu yana önemli değişiklikler yapılmıştır.

- 1) 30 Ekim 2011'de Resmi Gazete'de "Etil Alkol ve Metanol'ün Üretimi ile İç ve Dış Ticaretine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmenlik" yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte gıda hazırlanması için (evsel kullanım amaçlı) etil alkol satışına dair düzenlemeler belirlenmiştir.
- 2) 2011 yılından itibaren geçen süre içerisinde kişilerin evlerinde alkollü içki yapmaları popüler hale gelmiş, 30 Aralık 2017'de Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikle, 2011 tarihli yönetmelikte bir değişiklik yapılarak "evsel kullanım amaçlı etil alkolün" gıda için kullanımı yasaklanmıştır.
- 3) Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, 4 Eylül 2019'da eczaneler tarafından tıbbi kullanım amaçlı etil alkolün sadece ecza depolarından aylık 2 litre olarak temin edilebileceğini açıklamıştır. Sınırlamaya ilişkin Türkiye Eczacılar Birliği, "Sınırlandırmanın ilaç temini açısından sorunlara neden olacağı ve kişilerin tedavisini temin için düzenlenecek majistral reçetelerinin karşılanmasında aksaklık ve gecikmelere ve dolayısıyla tedavinin aksamasına sebep olabileceği" yönünde itirazda bulunmuştur.
- 4) 1 Ekim 2020 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile evsel kullanım için etil alkol tanımı mevzuattan kaldırılarak satışı tamamen yasaklanmıştır.

Yaptırımlar

Alkol ve tütün kaçakçılığı yönünde suçların önlenmesi için 4733 sayılı Tütün Ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 8. maddesine göre yaptırımlar mevcuttur. Ayrıca bu suç, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda da cezai yaptırımlara bağlanmıştır. Sahte içkinin tüketilmesi sonucu ölüm ya da yaralanma meydana geldiğinde Türk Ceza Kanunu kapsamında aşağıda açıklanacağı üzere "olası kast" kapsamında değerlendirilerek cezaya hükmedilmektedir. Vergi Usul Kanunu açısından da vergi kaçakçılığı için ön görülen cezaların tahsil edilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda bu dört kanunda bulunan yaptırımlar aşağıda incelenmiştir.

1. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

Alkol Kaçakçılığı

- a. Alkol, sigara veya tütün mamullerinin gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokan kişi, 3 yıldan 10 yıla kadar hapis ve 20 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eşyanın, gümrük kapıları dışından ülkeye sokulması halinde, verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır.
- b. Aldatıcı işlem ve davranışlarla gümrük vergilerini kısmen veya tamamen ödemeksizin kaçak sigara, alkol veya tütünü ülkeye sokan kişi 4 yıldan 10 yıla kadar hapis cezası ve 20 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- c. Alkol (içki) ve sigara (tütün) kaçakçılığı suçunda suç konusu eşyanın değerinin fahiş olması, yani yüksek olması halinde faile verilecek cezalar yarısından bir katına kadar arttırılır.

Kaçak Sigara veya Alkol Üretme, Satma, Taşıma veya Satın Alma Suçu

- a. Sigara veya alkol kaçakçılığı suçunu iştirak etmeksizin, sigara, tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkilerin piyasada satılması, satışa arz edilmesi, taşınması veya satın alınması hâlinde, suçun cezası 3 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası ve 10 bin güne kadar adli para cezasıdır.
- b. Ambalajlarında bandrol, etiket, hologram, pul, damga veya benzeri işaret bulunmayan ya da taklit veya yanıltıcı bandrol, etiket, hologram, pul, damga veya benzeri işaretleri taşıyan sigara, tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkileri;
 - Ticari amaçla üreten, bulunduran veya nakleden,
 - Satışa arz eden veya satan,
 - Bu özelliğini bilerek ve ticari amaçla satın alan kişi 3 yıldan 6 yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Bandrol, Etiket, Hologram vb. İşaretleri Taklit Etme veya Kullanma Suçu

Kamu kurumları, sigara ve alkol piyasasını denetim altında tutmak, kamu sağlığını korumak amacıyla piyasadaki ürünlerin tespitine imkân veren bandrol, hologram vb. gibi bazı işaretler kullanmaktadır. Bu işaretlerin taklit edilmesi ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir.

- a. Tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkilerin ambalajlarına kamu kurumlarınca uygulanan bandrol, etiket, hologram, pul, damga veya benzeri işaretlerin taklitlerini imal eden veya ülkeye sokanlar ile bunları bilerek bulunduran, nakleden, satan ya da kullananlar 3 yıldan 6 yıla kadar hapis ve 20 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- b. Tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkilerin ambalajlarına kamu kurumlarınca uygulanan bandrol, etiket, hologram, pul, damga veya benzeri işaretleri; ilgili mevzuatta belirlenen şekilde temin etmesine rağmen belirlenen ürünlerde kullanmaksızın bedelli veya bedelsiz olarak yayanlar, bunları alma veya kullanma hakkı olmadığı halde sahte evrak veya dokümanlarla veya herhangi bir biçimde ilgili kurum ve kuruluşları yanıltarak temin edenler, bunları taklit veya tahrif ederek ya da konulduğu üründen kaldırarak, değiştirerek ya da her ne suretle olursa olsun tedarik ederek amacı dışında kullananlar 3 yıldan 6 yıla kadar hapis ve 20 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Örgütlü Kaçakçılık Suçunun Cezası

- a. Alkol ve sigara kaçakçılığı suçunun örgütlü bir şekilde, yani bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde faile verilecek ceza 2 katına kadar arttırılır.
- b. Alkol ve sigara kaçakçılığı suçunun örgütlü bir şekilde olmadığı halde, 3 veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde suçun cezası 1/2 oranında arttırılır.

Etkin pişmanlık,

- a. İçki kaçakçılığı suçuna iştirak etmiş olan kişi; resmi makamlar tarafından haber alınmadan önce, fiili, diğer faileri ve kaçak eşyanın saklandığı yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin, failerin yakalanmasını veya kaçak eşyanın ele geçirilmesini sağlaması halinde cezalandırılmaz. Haber alındıktan sonra fiilin bütünüyle ortaya çıkmasına hizmet ve yardım eden kişiye verilecek ceza üçte iki oranında indirilir.
- b. Alkol kaçakçılığı suçlarından birini işlemiş olan kişi, etkin pişmanlık göstererek, soruşturma evresi sona erinceye kadar suç konusu eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı kadar parayı Devlet Hazinesine ödediği takdirde, hakkında, bu Kanunda tanımlanan kaçakçılık suçlarından dolayı verilecek ceza yarı oranında indirilir. Kovuşturma evresinde hüküm verilinceye kadar ödediği takdirde, hakkında bu Kanunda tanımlanan kaçakçılık suçlarından dolayı verilecek ceza üçte bir oranında, indirilir.

2) Tütün ve Alkol Piyasasının Düzenlenmesi Kanunu

- a. Ticari amaç olmaksızın, kendi ürettiği ürünleri kullanarak şahsi tüketimi için elli kilogramı aşmayan sarmalık kıyılmış tütün elde eden veya üç yüz elli litreyi aşmayan fermente alkollü içki imal edenler haricinde, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında tesis kurma ve faaliyet izni almadan; tütün işleyenler veya tütün mamulleri, etil alkol, metanol ya da alkollü içki üretmek üzere fabrika, tesis veya imalathane kuran ve işletenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin günden on bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.
- b. Tütün, tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkiler piyasasında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında gerekli izinleri alarak veya almadan mal veya hizmet üreten, işleyen, ihraç veya ithal eden, pazarlayan, alan veya satan gerçek ve tüzel kişilere 50 bin TL'den 500 bin TL'ye kadar çeşitli idarî yaptırımlar uygulanmaktadır.

Tütün, tütün mamulleri, etil alkol, metanol ve alkollü içkiler piyasasında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında gerekli izinleri alarak veya almadan mal veya hizmet üreten, işleyen, ihraç veya ithal eden, pazarlayan, alan veya satan gerçek ve tüzel kişilere 50 bin TL'den 500 bin TL'ye kadar çeşitli idarî yaptırımlar uygulanmaktadır.

3) Vergi Usul Kanunu

Kaçakçılık sebebiyle ödenmeyen vergi tarh edildikten sonra kişiler bu verginin bir katı kadar da vergi ziyayı (verginin zamanında ödenmemesi) cezası ödemekle yükümlüdür.

4) Türk Ceza Kanunu

Kaçak alkol imalatı veya bunların piyasaya sürülmesi nedeniyle kişiler Kanun gereğince yukarıda bahsedildiği üzere cezalandırılır. Ancak kişilerin vefat etmesi ya da yaralanması durumunda ceza yargılamasında "olası kast" değerlendirmesi konu olacaktır. Bir ölüm gerçekleşmişse bu süreçte rol alan kişiler "olası kast ile insan öldürme", körlük ya da kalıcı bir yaralanma meydana gelmişse "olası kastla insan yaralama" suçundan cezaya hükmedilerek cezalandırılması gerekir.

Olası kasıt Türk Ceza Kanununa göre "kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen fiili işlemesidir." Bir kişi sahte alkollü içki üretimi ile başka birine zarar verebileceğini yani kişinin ölümüne ya da yaralanmasına sebep olabileceğini ön görüyor ama alkollü içki üretimi ve satımına bu sonucu umursamayarak devam ediyorsa, yani sonucun gerçekleşmesi konusunda kayıtsız kalıyorsa bu durumda olası kast vardır. Olası kastla insan öldürmenin yaptırımı ise 20 yıldan 25 yıla kadar hapis cezasıdır.

Sahte içkiler hakkında TCK kapsamında verilecek cezaların “bilinçli taksir” kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir. Bilinçli taksirde suçun neticesi fail tarafından öngörülmekte ama ortaya çıkabilecek sonuç olası kastta olduğu gibi umursanmakta, ortaya çıkması istenmemektedir. Bilinçli taksirle insan öldürmenin cezası ise 2 yıldan 6 yıla kadar hapis cezasıdır.

Yargıtay’ın uygulaması da olası kast şeklindedir. Son dönemde Yargıtay’ın vermiş olduğu cezalar da bu yöndedir. Bu kapsamda son dönemde de önemli kararları mevcuttur:

→ Bursa’da sahte içki nedeniyle 2 kişi hayatını kaybetmişti. Beraat eden ve sahte içkiyi içtikleri yerin işletmecisi sanık hakkında Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2014/2282 Esas numaralı 2014/3541 Karar numaralı 17.6.2014 tarihli kararında, “insan sağlığı için tehlikeli olup ölümlere yol açabilen ve yasal olmayan şekilde üretilen rakıları iş yerinde satışa arz ettiği belirtilen kararda, rakıyı içen kişi ya da kişilerin ölebileceğini açıkça öngörmesine rağmen sonucu kabullenerek eylemlerini gerçekleştirmesi nedeniyle, olası kastla öldürme suçundan yargılanması gerektiğine karar verdi.

→ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2015/1339 Esas numaralı 2015/2935 karar numaralı 6.5.2015 tarihli kararında kaçak alkol üreten ve piyasaya süren bu nedenle 3 kişinin ölümüne yol açan sanık hakkında yerel mahkemenin “bilinçli taksirle ölüme neden olmak” suçundan verdiği kararı bozarak, “Yasal olmayan şekilde üretildiğini bildikleri, insan sağlığı için tehlikeli olup ölümlere yol açabilen rakıları satışa arz ederek kişi ya da kişilerin ölebileceğini açıkça öngörmelerine rağmen sonucu kabullenerek eylemlerini gerçekleştirdiklerinin anlaşılması karşısında, olası kasıtlı öldürme suçundan” ceza verilmesine hükmetmiştir.

Bu kapsamda yerel mahkemeler tarafından da verilecek tüm kararların olası kast kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

d. Yasal Önlemler Yeterli Mi?

Ülkemizde başta ÖTV vergisinin yüksekliği nedeniyle işletmeler bandrolsüz alkol almaya yönelmekte ve yurttaşlar evlerinde denetimi olmaksızın içki üretmeye başlamaktadır. Bir diğer yandan kaçak olarak yurtdışından getirilen ya da izinsiz üretilen alkollü içkilerin üzerine bandrol yapııştırılarak piyasaya sürülmektedir. Taklit bandrollerin basımı matbaalarda gerçekleşirken orijinal bandrollerin ise paravan şirketler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Oluşturulan bu yasal görüntü ise insanları yanıltmaktadır.

TCK anlamında “olası kastı” baz alan yaptırımların uygulandığını değerlendirdiğimizde cezaların caydırıcılık özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Bu durum ceza uygulaması açısından yeterli olsa da ölüm ya da yaralanma ile sonuçlanmayan yani riskin halen devam ettiği durumlar için cezalar yer yer caydırıcı olmayabilmektedir. Kaçakçılık Kanununda düzenlendiği üzere bazı hapis cezaları mevcuttur ama bunlar TCK’da yer alan cezalar kadar ağır değildir.

Bunun dışında kaçırılmış olan vergi miktarı ve bunun bir katı kadar da vergi cezası öngörülmüştür. Vergilere ilişkin ödenen cezalar, vergi tarihinden (vergi alacağıın kanunlarda gösterilen matrah ve oranlar üzerinden hesaplanarak miktarının belirlenmesidir) 30 gün içinde vergi dairesine başvurarak 3 ay içinde ödenmesi şartıyla indirimine konu olmaktadır. Kar ve zarar dengesini gözetken bir kaçakçı eğer suça verilen cezayı elde edeceği kazanç yanında katlanabilir görüyor ise bu tür suçları rahatlıkla işleyebilmektedir.

Diğer yandan kaçakçılık suçlarına yönelik yaşanan sorunlardan birisi de idari uygulamalardan kaynaklanan boşluklardır. Bunlardan en önemlisi denetleme sorunudur. Denetimlerin sıkı ve usulüne uygun bir şekilde yürütülmesi sahte içkiyle mücadelede önemli olacaktır.

Asıl ele alınması gereken failerin suç oluşturan fiilleri işlemelerinin cezalar vasıtasıyla önlemek yerine yurttaşın sahte içki alımını önlemek olmalıdır. Bu açıdan alkol satışının 22.00'dan sonra yasak olması sahte içki alımının artmasında çok etkili bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Alkol satışının yasak olması durumu kaçakçıları arttırmakla birlikte tekellileri cezalandırmaktadır. Suçun azaltılması açısından bu yasağın kaldırılması önem arz etmektedir. 22.00'dan sonra tekel bayiden alkol alamayan kişi, başka yerlerden sahte rakı almaya yönelmektedir.

Ancak Gıda, Tarım ve Orman Alanında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Teklifi'ne göre saat 22.00 ila 06.00 arasında alkollü içki satışı yasağına aykırı hareket edenlere para cezası mevcut cezaya göre arttırılmaktadır. Alkollü içkileri 18 yaşını doldurmamış bireylere satan veya sunanlar ile 22.00-06.00 saatlerinde perakende olarak satanların, bu fiilin işlenmesinden sonraki 5 yıl içinde üçüncü defa söz konusu yasağı ihlal etmeleri halinde, Tarım ve Orman Bakanlığınca tüm perakende alkollü içki ve açık alkollü içki satış belgeleri iptal edilebilecek, bu kişilere 2 yıl süreyle söz konusu belgenin yenisi verilemeyecektir. Tüm bu yasaklar sahte içki tüketiminin artmasına hizmet etmekte, yasal alkol satanları cezalandırmaktadır.

Eğer sahte içki üretimi ile etkin bir mücadele yürütölmek isteniyorsa cezai yaptırımları arttırmak yerine özellikle rakı üzerindeki ÖTV'nin kaldırılması ya da minimum seviyeye indirilmesi ve alkol satışının saat sınırı olmaksızın serbest bırakılması dışında başka gerçekçi çözüm yolu gözükmemektedir. Diğer türlü halk sağlığı açısından ciddi sorunlar çıkmaya devam edecektir.

C. DÜNYADA ALKOL PİYASASI VE GÜNCEL DURUM

1. Dünyada “Günah Vergisi” Uygulamaları ile İlgili Güncel Literatür

Günah Vergisi Nedir? Alkollü İçeceklerden Daha Fazla Vergi Alınmasının Arkasında Yatan Nedenler Nelerdir?

- Yoğun şekilde kullanımında halk sağlığı açısından sakınca görülen ürünlerin tüketimini azaltmak için tüketim vergilerinin bir araç olarak kullanımı dünyada da pek çok örneği olan bir uygulamadır. Alkollü içecekler için 2010’dan bu yana dünyadan giderek daha da etkin biçimde kullanılan bu yöntem uluslararası literatürde Günah Vergisi (*Sin Tax*) olarak adlandırılmaktadır.
- Bu tip bir vergi uygulamasından beklenen faydalar, halk sağlığına zararlı olan ürünlerin tüketiminin azaltılarak makul düzeylere indirilmesi, vergi gelirlerinin artırılması ve artan gelirlerin sağlık sistemine yönlendirilerek, bu tüketimin yarattığı maliyetlerin ve negatif dışsallıkların karşılanmasıdır.
- Alkollü içeceklerden alınan vergiler söz konusu olduğunda kanun koyucunun beklediği temel fayda, “kişi başına düşen alkol tüketiminin azaltılması (veya en azından artmasının engellenmesi) yoluyla alkol tüketiminden kaynaklanan zararların sınırlandırılmasıdır”.¹⁰
- Yalnız ülkemizde değil tüm dünyada insanların büyük bölümü alkol ve tütün tüketiminin önemli bir sosyal maliyeti olduğunu düşünmektedir. Bu genel kanaat, söz konusu ürünlere ek vergilen konulması uygulamasına bir meşruiyet kazandırmaktadır.¹¹

Alkollü İçeceklerden Alınacak Vergi Oranının Belirlenmesinde Ne Gibi Zorluklar Yaşanmaktadır?

- Konuyla ilgili temel bir zorluk, halk sağlığı açısından bu ürünlerinin tüketiminin azaltılmasının bir toplumsal fayda olmasına karşılık, insanların tercih ettikleri yaşam tarzını deneyimleyebilmelerinin de bir fayda olması, dolayısıyla bu ikisi arasında bir dengenin kurulması gerekliliğidir.
- Konulan her bir ek verginin, kaçakçılık ve yasadışı üretim gibi faaliyetler için ek bir teşvik anlamına geldiği, kaçak ve kontrolsüz üretilmiş ürünlerin tüketimini arttırdığı da bilinmektedir.¹²

¹⁰ Crooks, E. 1989. Alcohol Consumption and Taxation, IFS Report Series No. 34. Londra: Institute for Fiscal Studies.

¹¹ Brezis, M. ve R. Marans. 2010. “Do People Support Sin Taxes? A Population Survey of Attitudes,” World Medical & Health Policy, 2 (4), Article 4.

¹² Petkantchin, V. 2014. Sin Taxes: The Example of Alcohol and Tobacco, IEM’s Economic Note- March 2014. Issy-les-Moulineaux: Institut Economique Molinari.

- Ek vergi oranlarının belirlenmesinde aşırıya kaçılması durumunda çok önemli sağlık sorunlarının ve ölümlerin yaşanabileceği de literatürde uzun zaman önce kaydedilmiştir¹³.
- Bu olumsuzluklara ek olarak, söz konusu günah vergilerinin yoksul tüketiciler üzerinde daha büyük bir yük yarattığı, onları daha da yoksullaştırdığı ve kaçak/kontrolsüz tüketime iterek yoksulları daha büyük bir riske soktuğu da literatürde altı çizilen bir noktadır. Dolayısıyla bu vergilerin, sosyal eşitsizlikleri daha da arttırmak gibi bir yan etkilerinin de olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Alkollü İçeceklerden Alınması Gereken İdeal Vergi Oranı Nedir?

- Hangi vergilerin genç kuşakların alkol ve tütün tüketimlerini ne derece düşürdüğüne, bunun bağımlılık kaynaklı uzun vadeli sorunları ne ölçüde azalttığına ve bu tip pozitif etkiler ile yurttaşların tüketim tercihlerine müdahale edilmesinden kaynaklı negatif etkiler arasındaki dengenin nasıl bulunacağına ilişkin sorulara net bir yanıt vermeye yetecek somut veriler, ekonomiye ve halk sağlığına dair geniş bir veri havuzuna sahip olan gelişmiş ülkelerde dahi bulunmamaktadır.
- 2010 yılında Britanya’da konuyla ilgili olarak yazılan Crawford-Keen-Smith raporunda tütüne ve alkole konulacak bir ek verginin negatif dışsallıklar gerekçesiyle meşru olabileceği yazılmıştır. Ancak raporda altı çizilen nokta, böyle bir ek vergilendirmenin ideal oranına dair bir belirsizliğin olduğu ve mevcut araştırmalardan hareketle bu konuda kesin bir yargıya varmanın mümkün olmadığıdır.¹⁴
- Ne var ki ideal vergi oranlarının belirlenmesindeki bu zorluk çoğu kez kanun koyucular tarafından göz ardı edilmektedir. Tütüne ve alkole konulan ek verginin oranları, toplanacak vergi miktarını maksimize edecek veya alkol tüketiminin yol açtığı toplumsal maliyeti hesaplayıp bunu karşılamayı hedefleyecek bir yaklaşım ile tespit edilmemektedir. Bunun yerine kanun koyucular, “siyaseten kabul edilebilir” olduğu düşündükleri oranları tespit etmekte, dolayısıyla seçmen tercihleri, tarihsel nedenler ve finansman ihtiyacı bu vergilerin oranlarının belirlenmesinde çok daha etkili olmaktadır. Ek vergi oranlarının zaman içerisinde çok fazla değişmesinin ve ülkeler arasında da bu konuda büyük farklılıklar olmasının nedeni budur.

¹³ Bird, R. M. 2015. Tobacco and Alcohol Excise Taxes for Improving Public Health and Revenue Outcomes: Marrying Sin and Virtue?. Policy Research Working Paper 7500.

¹⁴ Crawford, I., M. Keen ve S. Smith. 2010. “Value Added Tax and Excises,” iç. Institute for Fiscal Studies, Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review. Oxford: Oxford University Press.

2. EUROSTAD ve OECD Verilerine Göre Avrupa’da ve Türkiye’de Alkollü İçecek Satış Fiyatları: Bir Karşılaştırma

- Son dönemde yapılan araştırmalar, yaygın kanaatin aksine, alkol fiyatlarının alkol tüketimi üzerindeki etkisinin çok yüksek olmadığını ortaya koymaktadır¹⁵. Tüketiciler, ek vergilere karşın alkole erişmeyi sürdürmekte, ancak merdiven altı üretim gibi yollara daha olan taleplerini arttırmaktadır.
- Türkiye’de yürütölen araştırmaların bulguları da dünya çapında elde edilen sonuçlarla paraleldir. Örneğın Çetin ve Özkan’ın yürüttüğü saha araştırmasının bulguları, artan vergilerin alkollü içecekler ve tütün ürünleri tüketimi üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğunu ortaya koymamaktadır. Tam aksine, bu araştırmanın sonuçları “vergi artışlarının az da olsa ürünlerin tüketimi üzerinde pozitif bir etki yaratmakta olduğu[na]” işaret etmektedir.¹⁶
- Buna rağmen pek çok ölkede alkollü içeceklere üzerinde değışen oranlarda bir ek vergi koymayı sürdürmekte, buradan elde edilen ek geliri, alkol tüketiminin yarattığı negatif dışsallıkları telafi etmek üzere kullanmaktadır. Filipinler gibi bazı ölkelerde, bu ek vergilerden elde edilen gelirlerin sağılık harcamalarında kullanımını yasal bir zorunluluktur.
- Türkiye ise bu konuda Avrupa’daki en uç örneklerden birisidir. Öyle ki alkollü içeceklerin ortalama fiyat endekslerini gösteren Tablo-1’in dördüncü sütununa bakıldığında, alkollü içeceklerin Türkiye’deki satış fiyatının tüm AB üyesi ölkelerden daha yüksek olduğu ve bu konuda Türkiye’nin önünde yalnızca iki ölkenin (Norveç ve İzlanda) bulunduğu görölmektedir.
- Tablo-1’de dikkat çekici olan nokta, Türkiye’nin Günah Vergisi uygulamasında son derece seçici olması ve yalnızca alkollü içecekler konusunda son derece uç bir noktada bulunmasıdır. Zira tablonun beşinci sütununda bulunan tütün mamullerinin fiyat endeksi sıralamasında Türkiye, bu defa bütün AB üyesi ölkelerin gerisine düşmektedir.
- Bu dengesizliğı, Türkiye’de alkol tüketiminin büyük bir toplumsal sorun oluşuyla açıklamak mümkün değıldir. Tablo-2’den de görölebileceğı üzere Türkiye, kişi başına düşen yıllık alkol tüketiminde OECD ölkeleri arasında açık farkla en sonda yer almaktadır ve pek çok Avrupa ölkesindeki tüketimin dörtte birinden az bir resmi alkol tüketimi söz konusudur.

¹⁵ Snowdon, C. 2012. The Wages of Sin Taxes. Londra: Adam Smith Institute.

¹⁶ Çetin, M. ve Özkan E. 2018. Türkiye’de Vergi-Tüketim İlişkisi: Alkol ve Tütün Ürünlerine Yönelik Bir Saha Araştırması. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 40 (21), ss. 271-287.

- Dünya Sağlık Örgütü'nün Alkol ve Sağlık Konulu Küresel Durum Raporu'nda da Türkiye'nin alkol bağımlılığı ve alkol tüketimi ile ilintili sağlık sorunları bakımından Avrupa ortalamasının altında olduğu görülmektedir¹⁷
- Buna rağmen Türkiye'nin alkolden alınan ek vergi konusuna bu kadar uç bir noktada durması ancak ideolojik gerekçelerle ve vatandaşların yaşam tercihlerine müdahale etme, onları kendi istediği bir yaşam tarzına doğru sürüklenme arzusu ile açıklanabilir.

Price level indices for food, beverages and tobacco, 2019 (EU-27=100)

	HFCE	Food	Non-alcoholic beverages	Alcoholic beverages	Tobacco
Switzerland	162.0	166.3	134.7	127.7	133.3
Iceland	154.3	141.3	129.4	265.3	186.8
Norway	149.5	155.2	178.9	260.8	235.3
Denmark	141.3	128.9	132.7	129.0	108.9
Ireland	133.7	114.4	135.3	182.3	224.9
Luxembourg	131.1	125.4	117.2	99.6	90.7
Finland	126.7	117.9	125.9	190.7	134.1
United Kingdom	121.2	92.4	112.9	136.1	228.6
Sweden	120.6	115.0	108.7	155.9	112.4
Netherlands	116.5	102.4	103.3	104.8	118.6
Belgium	114.7	112.0	116.2	110.5	113.5
France	114.1	116.2	103.6	100.7	163.8
Austria	113.0	125.1	114.1	105.9	94.5
Germany	106.8	101.4	101.1	92.6	110.4
EA19	106.0	105.9	101.5	101.7	108.3
Italy	102.7	111.0	93.0	103.9	95.4
Spain	96.6	94.3	92.5	88.1	87.2
Cyprus	90.1	106.5	105.4	105.8	86.5
Slovenia	88.1	96.8	92.6	96.2	72.1
Portugal	87.9	95.3	122.3	107.3	92.3
Malta	87.3	111.1	125.1	117.5	98.7
Greece	86.6	102.5	118.1	137.2	84.8
Estonia	85.1	94.9	104.1	126.9	76.6
Slovakia	81.1	94.1	111.4	95.1	69.2
Latvia	78.6	91.8	116.6	117.4	72.9
Czechia	74.6	83.2	93.2	87.2	72.9
Croatia	71.2	93.5	113.6	105.7	68.2
Lithuania	69.5	80.1	106.8	99.3	70.3
Hungary	65.3	84.7	89.8	80.2	72.8
Poland	60.0	68.8	84.2	89.4	62.9
Montenegro	57.1	76.6	102.4	111.3	48.6
Albania	56.9	81.0	101.4	108.7	43.8
Serbia	56.6	77.1	85.1	88.5	47.1
Romania	54.9	65.1	75.2	76.4	77.1
Bosnia and Herzegovina	54.8	74.5	86.6	75.4	50.7
Bulgaria	52.8	76.5	97.1	78.7	52.5
North Macedonia	49.8	60.1	66.4	75.9	32.3
Turkey	47.1	73.5	73.9	193.5	41.4
Coefficients of variation					
EA-19	18.3	11.2	10.6	23.7	35.9
EU-15	13.6	10.3	11.1	25.0	36.2
EU-27	26.0	16.6	13.5	25.2	36.3
All 37	34.4	23.8	19.3	37.7	51.7

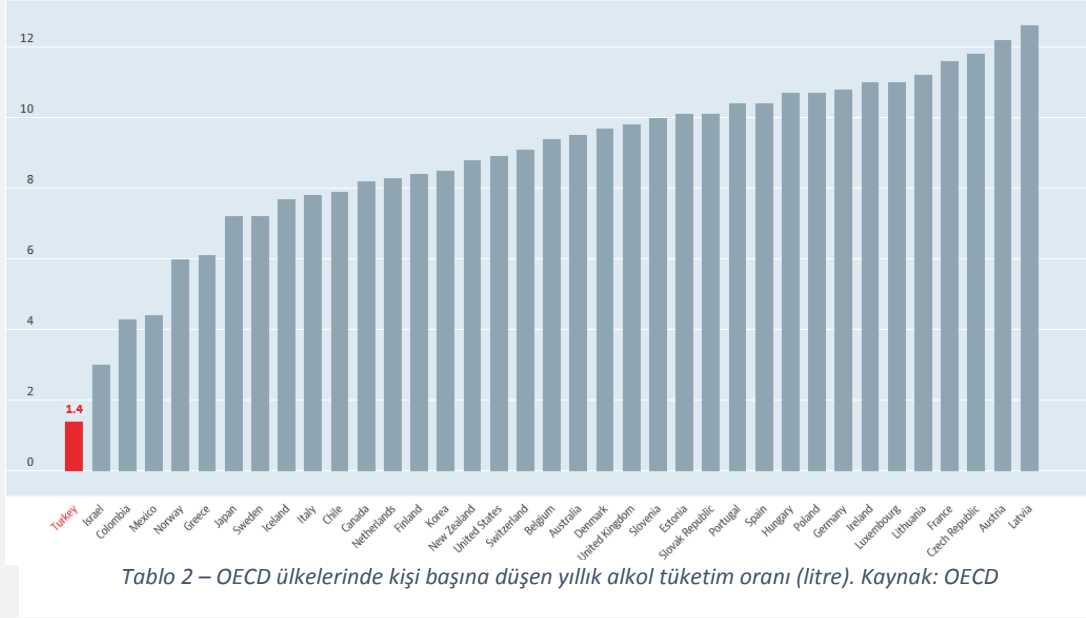
Notes: countries are sorted according to their overall price level for household final consumption expenditure in the first column. The highest and lowest PLIs per product group among the 27 EU Member States are marked in bold. The shaded fields indicate the highest and lowest PLIs among all 37 participating countries.
Source: Eurostat (online data code: prcippiind)

eurostat

Tablo 1 – Avrupa ülkelerinin gıda, alkolsüz içecek, alkollü içecek ve tütün mamulleri fiyat endeksi. Kaynak: Eurostat

Yukarıda yer alan tabloda Türkiye'nin alkollü içecek fiyatları listesinde İzlanda ve Norveç'ten sonra alkollü içeceğin en yüksek şekilde fiyatlandırıldığı ülke olduğu görülmektedir.

¹⁷ WHO. 2018. Global Status Report on Alcohol and Health - 2018. Zürih: World Health Organization.

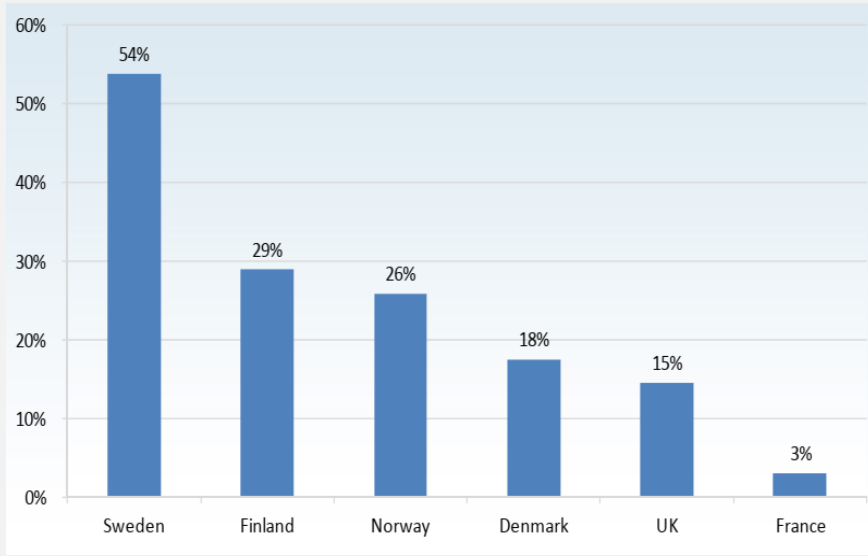
3. “Günah Vergisi” ve Kaçak Alkol Tüketimi

- Günah vergisi uygulamasında aşırıya kaçılması durumunda kayıt dışı üretimin ve kaçakçılığın artış eğilimine gireceğini ortaya koyan geniş bir literatür bulunmaktadır^{18 19}
- Alkollü içeceklerden alınan ek vergilerdeki artışın da beraberinde merdiven altı üretimi ve içki kaçakçılığını teşvik ettiğine dair bulgular mevcuttur.²⁰
- Nitekim Avrupa’daki bazı ülkelerde kaçak alkol piyasasının resmi alkol piyasasına oranını gösteren Tablo 3’e bakıldığında, söz konusu oranın en yüksek olduğu ülkelerin aynı zamanda Tablo 1’deki alkollü içecek fiyat endeksinde en üstlerde yer alan ülkeler olduğu dikkat çekmektedir.
- Buna karşılık kaçak alkol piyasasının son derece küçük olduğu Fransa ise, alkollü içki fiyat endeksinde AB ortalamasının biraz altında bulunmaktadır.

¹⁸ Anderson, P., Chisholm, D. Ve Fuhr, D. C. 2009. Effectiveness and Cost-Effectiveness of Policies and Programmes to Reduce the Harm Caused by Alcohol. The Lancet, 373 (9682), ss 2234-2246.

¹⁹ Babor, T. Ve Caetano, R. 2005. Evidence-Based Alcohol Policy in the Americas: Strengths, Weaknesses, and Future Challenges. Pan American Journal of Public Health, 18 (2005), ss. 327-337.

²⁰ Petkantchin, V. 2014. Sin Taxes: The Example of Alcohol and Tobacco, IEM’s Economic Note- March 2014. Issy-les-Moulineaux: Institut Economique Molinari.

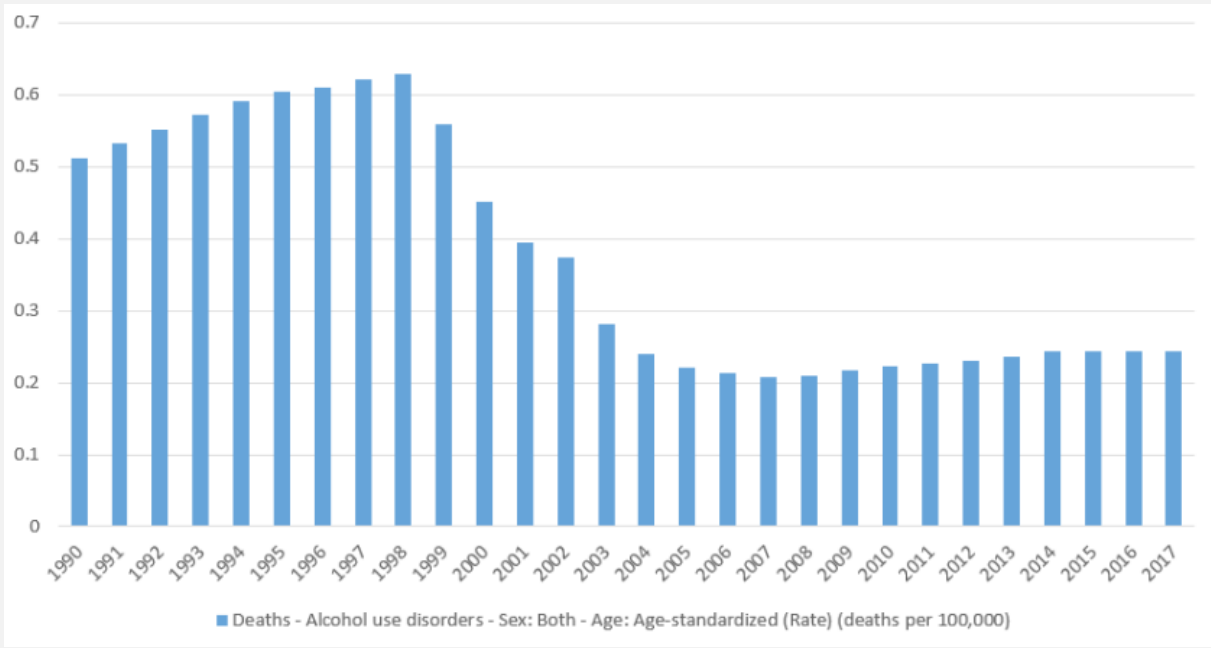

Tablo 3 – Avrupa'daki Bazı Ülkelerde Kaçak Alkol Piyasasının Resmi Piyasaya Oranı. 2003-2005. Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü.

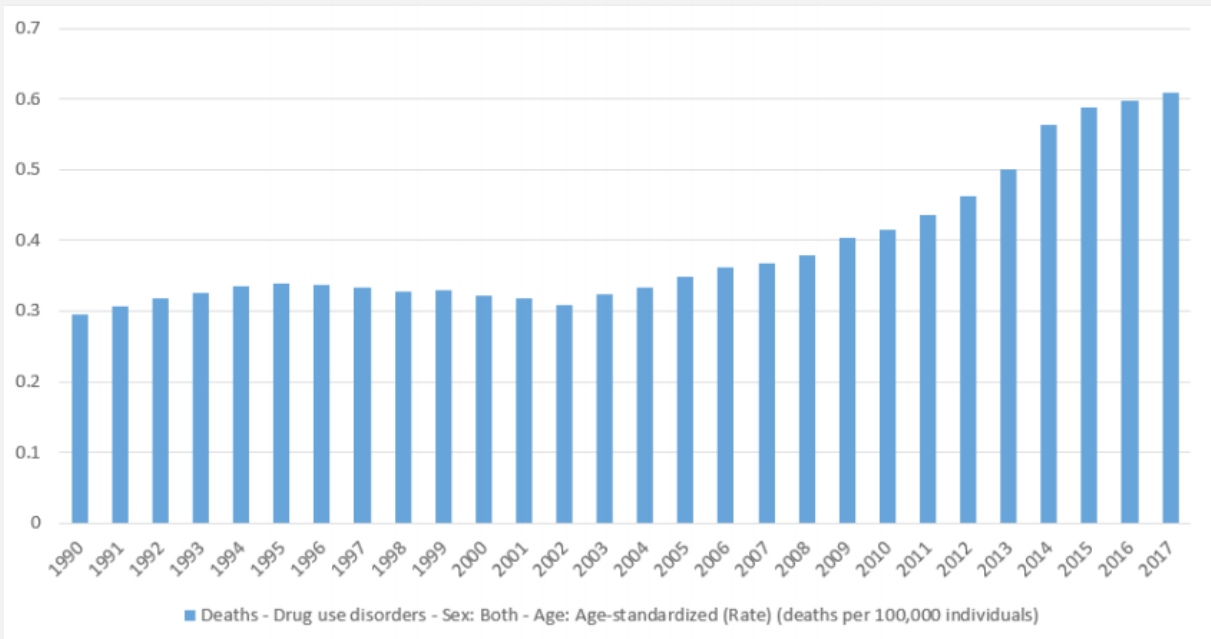
4. Dünya Örnekleri Işığında Türkiye'de Alkolden Alınan Verginin Değerlendirilmesi

- Dünya Bankası raporunda da belirtildiği üzere, “Günah Vergisi” uygulaması, doğru bir biçimde uygulandığında hem hazinelerin daha çok vergi toplamasını sağlamakta hem de halk sağlığı bakımından kısmi de olsa kimi olumlu sonuçlara ulaşabilmektedir.
- Ancak Türkiye’de gerek mali istatistikler gerekse son dönemde yükselen kaçak içki kaynaklı ölümler, uygulamanın doğru ve makul bir biçimde yapılmadığını ortaya koymaktadır.
- Türkiye’deki uygulamanın dünyadaki örneklerinden saptığı ve bizatihi bu vergilendirme sisteminin bir halk sağlığı sorunu haline geldiğine ilişkin çarpıcı bir bulgu Cihan Kızıl’ın 2019 yılında yayınladığı bir çalışmasında yer almaktadır²¹.
- Bu çalışmada Kızıl, birbirleri ile ilişkili olduğunu düşündüğü iki eğilime dikkat çeker. Bunlardan birincisi, aşağıda Tablo 4’te görülen, Türkiye’de alkol kullanım bozukluğu kaynaklı ölüm oranlarındaki azalıştır. İkinci eğilim ise, aynı dönemde uyuşturucu kullanım bozukluğu kaynaklı ölümlerdeki artıştır ki bu da Tablo 5’te verilmiştir. Uyuşturucu maddelerin alkolün doğrudan ikamesi olduğuna ilişkin ampirik bulgulara da işaret eden Kızıl, bu iki eğilim arasında bir illiyet bağı olabileceğinden hareketle, Türkiye’nin dengesiz Günah Vergisi politikasının aslında çok ciddi bir görünmeyen maliyeti olduğunu ve yarardan çok zarar getirdiğini ortaya koymaktadır.

²¹ Kızıl, C. 2019. “Adverse Effects of Sin Taxes: Illicit Drug Use and Unrecorded Alcohol Consumption in Turkey. iç. Globalization, Poverty, Inequality & Sustainability. S. Mavroudeas, S. Akar ve J. Dobrev (der.). Londra: IJOPEC.

Tablo 4– Türkiye’de her yüz bin kişide alkol kullanım bozukluğu kaynaklı ölümlerin oranı – Tüm cinsiyetler için, yaş standardize edilmiş. Kaynak: Institute for Health Metrics and Evaluation.

Tablo 5 - Türkiye’de her yüz bin kişide uyuşturucu kullanım bozukluğu kaynaklı ölümlerin oranı – Tüm cinsiyetler için, yaş standardize edilmiş. Kaynak: Institute for Health Metrics and Evaluation.

D. SAHTE İÇKİ KULLANAN KİŞİLERİN VE MAĞDURLARIN ANLATILARI

Sahte içki tüketimi ve buna bağlı ölümleri araştıran komisyonumuz, sahte alkol nedeniyle ölümlerin yaşandığı illerde hayatını kaybeden vatandaşların aileleriyle ve sahte alkole bağlı sağlık sorunu yaşayanlarla görüşerek, incelemelerde bulunmuştur. Görüşmelerde “Nereden ve neden aldığı, ekonomik durumu, ne kadar içtiği, kaç paraya aldığı, her zaman kullanıp, kullanmadığı, hangi alkolü kullandığı?” soruları yöneltildi.

Aileler ve sağlık sorunu yaşayan kişilerle bire bir yapılan görüşmelerde anlatılanlar sadece kaçak alkol mağduriyetini değil, aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik ve siyasi gerçeğini de gün yüzüne çıkarmaktadır.

- **B. İ. (İZMİR)**

66 yaşında; ev kendisinin, tek geliri aylık 570 TL engelli maaşı. Düzenli olarak alkol kullanıyor ancak, TEKEL'de satılan alkollerden alabileceği maddi durumu yok. Üzerine marka olarak “Tahıl” yazılan rakıyı düzenli olarak Konak Basmane'deki karakolun yanında el arabasından 1 litresine 60 TL vererek alıyor. Arkadaşlarıyla 4 çay bardağı sahte alkol içiyor. Arkadaşları arasında en az içen kendisi oluyor. Diğer arkadaşları 3 litre alkol tüketmesine rağmen herhangi bir sağlık sorunu yaşamıyor. Şeker, karaciğerde yağlanma, tansiyon gibi kronik hastalığı var. Sahte alkolün belirtileri 24 saat sonra görme kaybı ile başlıyor.

- **R. E. (İZMİR)**

55 yaşında, maddi durumu iyi. Arkadaşının önerisi üzerine Kemeraltı'ndaki bir aktardan ilk kez denemek için 5 litresine 180 TL vererek alıyor. Tek başına önce 35 cl, ertesi gün de 50 cl sahte rakı içiyor. Kronik tansiyon hastası. 19 saat süren uykunun ardından, 24 saat sonra kusma ile sağlık sorunları yaşamaya başlıyor. Işık gözlerini rahatsız etmeye başlayınca hastaneye kaldırılıyor. 8 ve 4 saat olmak üzere iki kere diyalize giriyor.

- **K. T. (İZMİR)**

43 yaşında, şoförlük yapıyor. Üzerinde marka olarak “Oktar” yazan sahte rakıyı maliyeti uygun olduğu için aynı yerden düzenli olarak 5 litresine 185 TL verip, Kemeraltı'ndaki bir aktardan alıyor. Aktarda bulunmayan rakı, istek üzerine depodan getiriliyor. 4 arkadaşıyla birlikte alkol alıyor. En az rakıyı kendisi içiyor, ertesi gün arkadaşları aynı rakıyı içmeye devam ediyor. Kronik bir hastalığı bulunmuyor. Sahte alkolün belirtileri 48 saat sonra kusmayla başlıyor ve iki gün boyunca sürüyor. Görme kaybı de yaşamaya başlayınca hastaneye müracaat ediyor.

- **N. T. (İZMİR)**

65 yaşında, kasap. Düzenli alkol tüketmiyor. Normalde bira içmesine rağmen, sahte rakıyı, fiyatı uygun olması nedeniyle ilk kez denemek için Karabağlar'da İzmir Katip Çelebi Atatürk Araştırma Hastanesi yakınında bir kişiden satın alıyor. Su şişesi içerisinde 0,33 litresini 10 liraya aldığı sahte alkolden 3 kadeh içiyor. 24 saat içinde karın ağrısı, görme kaybı ve denge kaybı gibi sağlık sorunları yaşıyor. Ambulansla hastaneye kaldırılıyor; 24 saat diyalizde kalıyor.

- **S. Ü. (İZMİR)**

74 yaşında, mobilya oyma ustası, emekli. Fiyatı uygun olduğu için tercih ettiği sahte rakıyı düzenli olarak aynı yerden alıyor. Ancak nereden aldığını söylemek istemiyor. Su şişesi içerisinde 0.5 litresine 20 TL verip aldığı sahte alkolü 3 arkadaşıyla birlikte içiyor. 3 ya da 4 kadeh tüketiyor. Sahte alkol 48 saatte etkisini gösteriyor. Kronik bir hastalığı bulunmuyor. Mide yanması, görme kaybı, halsizlik, öksürük halinde göğüste yanma gibi şikayetlerle hastaneye başvuruyor.

- **Ö. Ö. (İZMİR)**

54 yaşında, sahte rakıyı düzenli olarak 5-6 yıldır yurt çapında yaygın bir market zincirinden alıyor. 30 TL'ye aldığı 50'lik rakıdan 3 kadeh içiyor. Sabah bacak titremesi, halsizlik ve görme kaybıyla uyanıyor. Hastanede dört kez diyalize giriyor. Sahte alkol kullanımı sonrası görme yetisini kaybediyor. 24 saat sonra yüzde 50 görmeye başlıyor. Beraber sahte alkol aldığı diğer 7 kişi hayatını kaybediyor.

- **M. G. (İZMİR)**

55 yaşında, işsiz-kasap. Babasının maaşıyla geçimini sağlıyor. Sürekli alkol kullanıyor ancak az içiyor. 5-6 yıldır düzenli olarak 5 litre alkol alıp, 6 litre su katıp rakıyı kendisi yapıyor. Ancak parası olmadığı için 1 litresine 70 TL verip büfede karıştırılan rakıdan alıyor. Aynı sahte alkolü kullanan babası hayatını kaybediyor. Kuzeniyle sahte alkolü tükettikten 24 saat sonra kusma ve göz karaması gibi belirtiler ortaya çıkıyor. Sahte alkol yapan iki yasa dışı grubun birbirini baltalaması için metil alkolün kasten piyasaya sürüldüğünü iddia ediyorlar. Bu iki gruptan 4 kişi gözaltına alınmış, 2'si tutuklanmış.

- **E. D. (İZMİR)**

34 yaşında, çiftçi, işsiz. Ekonomik durumu iyi olmadığı için ucuz olması nedeniyle sahte alkol kullanıyor. Düzenli olarak aynı büfeden litresine 70 TL verip rakı alıyor. Kronik herhangi bir rahatsızlığı yok; trafik kazasında bir ayağını kaybetmiş. Kuzeni ile birlikte büfeden hazır yapılmış rakı satın alıyorlar. Aynı büfeden alkol alan 8 kişiden 6'sı hayatını kaybediyor. Sahte alkol belirtilerini 48 saat sonra gösteriyor. Gözleri kararıyor ve yeşil bir sıvı kusuyor. Hastaneye giderken bilinci yerinde.

- **G. Ő. (İZMİR)**

52 yaşında, ekonomik durumu kötü; asgari ücretin altında bir gelikle hayatını idame ediyor. Alkolü ucuz olduğu için baharatçıdan satın alıyor. Arkadaşlarıyla rakı yapıp içiyor. 50'lik rakı içtikten 24 saat sonra birlikte içtiği arkadaşı rahatsızlanmış. Doktorlar başka tüketen varsa hemen hastaneye gelsin diye uyarıda bulunuyor. Ancak belirti olmadığı için diğerleri hastaneye gitmiyor. 48 saat sonra evde kusmaya başlıyor ve ölü bulunuyor.

- **U. G. (İZMİR)**

37 yaşında; ekonomik durumu iyi değil. Koronadan sonra işleri %70 azalıyor. Alkolü ucuz olduğu için düzenli olarak aynı baharatçıdan satın alıyor. Satın aldığı alkolle vatka yapıyor ve 4 kadeh içiyor. 24 saat sonra şiddetli mide yanmasıyla belirtiler başlıyor. Gecedен sabaha kadar sık sık kusuyor. Geçici görme kaybı ve nefes alamama sorunları yaşıyor. Ailesi baygın halde hastaneye götürüyor. 2 gün yoğun bakımda tedavisinin ardından eve çıkarılıyor.

- **G. Ö. (AYDIN)**

64 yaşında; alkol fiyatlarının yüksekliğinden dolayı sahte rakı satın alıyor. Emekli maaşıyla geçiniyor. Ailesinde iki kişinin daha alkol alışkanlığı var ve son yıllarda sahte içki satın almaya başlamış.

- **D. K. Y. (AYDIN)**

47 yaşında; herhangi bir geliri yok. Fiyatları ucuz olduğu için internet üzerinden sahte içki temin ediyor.

- **A. G. (AYDIN)**

48 yaşında; maddi sıkıntıları nedeniyle sahte rakı alıyor. Arkadaşlarıyla birlikte sahte içki tüketiyor.

D. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sahte içki tüketimi ve buna bağlı ölümleri araştıran komisyonumuz, sahte içki arzı ve tüketiminin en önemli nedeninin alkollü içeceklerle son yıllarda yapılan zamlarla birlikte içkilerden alınan yüksek vergiler olduğunu gözlemlemiştir. Uluslararası istatistik kurumlarının ve Sayıştay raporlarının yayınlamış olduğu veriler de alkollü içecek fiyatlarının olağanüstü düzeylerde arttığını ortaya koymaktadır.

Sahte içki tüketimi, kişisel tercihten ziyade bandrollü içkilerin yüksek fiyatlar nedeniyle satın alınamamasının bir sonucudur. Sosyo-ekonomik açıdan, giderek yoksullaşan halk kesimleri iktidar tarafından seküler yaşama müdahalenin artmasıyla birlikte içki tüketimini bu anlamda daha ucuz ve kaçak yollardan temin etmektedir.

Alkollü içecek fiyatlarının sürekli artırıldığı ve içki tüketimine ilişkin yasak ve ideolojik söylemlerin yaygınlaştığı bir ortamda ne yazık ki sahte içkiye yönelim de artacaktır. Alkol satışı yapan mekanların fiili olarak kapatılması, etil ve metil alkole ilişkin yeterli ve etkili denetimlerin yapılmaması da yine sahte içkiye bağlı ölüm ve kalıcı sağlık sorunlarının artmasına neden olacaktır. Bu kapsamda CHP komisyonu olarak sahte içki ölümlerinin son bulması adına aşağıda yer alan maddelerle iktidara çağrı yapıyoruz:

- 1-** Alkolden alınan başta ÖTV olmak üzere yüksek vergilerin makul seviyeye çekilmesi gerekmektedir. Ancak bu ürünlerden alınan verginin hükûmetlerce bir ucu açık gelir kapısı olmaması adına vergilerin yine bağımlılık karşıtı amaçla sağlık gerekçesiyle kullanılması önem arz etmektedir.
- 2-** Alkol satış saatlerine ilişkin yasak esnetilmelidir. Öte yandan, salgın gibi alkol tüketimiyle doğrudan ilgisi olmayan gerekçelerle alkollü içecek satan işletmelere yönelik fiili kapatma kararları alınmamalıdır. TEKEL bayilerine keyfi olarak uygulanan satış yasakları kaldırılmalıdır.
- 3-** Alkol satışı kısıtlamasına uyulmaması nedeniyle yüksek meblağlarda kesilen ceza tutarları makul bir seviyeye indirilmelidir.
- 4-** Alkol kaçakçılığı ve merdiven altı üretilere karşı denetim ve tedbirlerin artırılması ve metil alkol içeren içki satışı yapan kişi veya işletmelere etkili cezai işlemlerin uygulanması gerekmektedir.
- 5-** Sosyal medyada yetkili olmayan kişi veya şirketlerin etil ve metil alkol satışına ilişkin denetimler yapılması ve bu kişi/şirketlerin alkol satışı yapması engellenmelidir.
- 6-** Alkol tüketimine ilişkin ideolojik ve kutuplaştırıcı söylemlerden vazgeçilmesi ve içki tüketiminin seküler bir yaşam tercihi olduğu göz önüne alınarak içki tüketen bireyler üzerinden politika yapmaktan vazgeçilmelidir.